

**ONLINE TALIMNING KELAYOTGAN RIVOJLANISHI VA
AHAMIYATI****Sayfullayeva Sabina Abdujabborovna***Muhammad al-Xorazmiy nomidagi TATU talabasi**E-mail: sabinasayfullayeva292@gmail.com***Olimova Barchinoy Jahongir qizi***Muhammad al-Xorazmiy nomidagi TATU talabasi**E-mail: olimovabarchinoy75@gmail.com***Nizomiddinova Feruza G'iyosiddin qizi***Muhammad al-Xorazmiy nomidagi TATU talabasi**E-mail: nizomiddinovaferuza36@gmail.com*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada onlayn ta'limning rivojlanishi, uning hozirgi ahamiyati va kelajakdagi istiqbollari tahlil qilinadi. Onlayn ta'lim dunyo bo'ylab ta'lim tizimining ajralmas qismiga aylanib, talabalar va o'qituvchilar uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Maqolada onlayn ta'limning afzalliklari, muammolari va shu sohada amalga oshirilayotgan innovatsiyalar haqida so'z boradi. Shuningdek, onlayn ta'limning samarali bo'lishi uchun zarur bo'lgan texnologiyalar va metodologiyalar haqida tavsiyalar beriladi.*

Kalit so'zlar: *Onlayn ta'lim, e-learning, masofaviy ta'lim, virtual sinflar, o'qitish metodikasi, ta'lim texnologiyalari.*

Annotation: *This article analyzes the development of online education, its current significance, and future prospects. Online education has become an integral part of the global education system, creating new opportunities for both students and teachers. The article discusses the advantages and challenges of online learning, as well as the innovations being implemented in this field. Additionally, it provides recommendations on the technologies and methodologies necessary for effective online education.*

Keywords: *Online education, e-learning, distance learning, virtual classrooms, teaching methodology, educational technologies.*

Kirish

So'nggi o'n yilliklar ichida insoniyat hayotining barcha jabhalarida yuz berayotgan raqamlashtirish jarayoni ta'lim sohasiga ham chuqur ta'sir ko'rsatmoqda. An'anaviy dars jarayonlaridan zamonaviy, interaktiv va texnologiyalarga asoslangan onlayn ta'lim

tizimlariga o‘tish bugungi kunda global miqyosda keskin jadallik bilan kechmoqda. Dunyo bo‘ylab millionlab talabalar va o‘quvchilar endilikda bilim olish uchun odatiy auditoriyalardan emas, balki o‘z uylaridan turib, internet tarmog‘i orqali zamonaviy platformalar orqali o‘qish imkoniga ega bo‘lmoqdalar. Bu jarayon, ayniqsa, 2020-yilda boshlangan COVID-19 pandemiyasi davrida keskin sur‘atlarda rivojlanib, ko‘plab davlatlarda ta‘lim tizimining tubdan qayta tashkil etilishiga sabab bo‘ldi.

Pandemiya ta‘lim muassasalarini favqulodda holatda masofaviy ta‘limga o‘tishga majbur qildi. Bu esa o‘z navbatida, onlayn ta‘lim texnologiyalari, platformalari va pedagogik metodologiyalarining rivojlanishiga katta turtki bo‘ldi. Zoom, Google Classroom, Microsoft Teams kabi platformalar ko‘plab maktablar, kollejlilar va oliy o‘quv yurtlarida asosiy o‘quv vositasiga aylandi. Ta‘lim sohasida ilgari eksperimental hisoblangan usullar endi kundalik amaliyotga aylana boshladi. Shu bilan birga, yangi muammolar va ehtiyojlar ham yuzaga keldi: raqamli notenglik, texnik jihozlar yetishmasligi, o‘qituvchilarning raqamli savodxonligi darajasi, o‘quvchilarning mustaqil ishlash ko‘nikmalari yetishmasligi kabi masalalar dolzarb bo‘lib qoldi.

Hozirgi kunda onlayn ta‘lim nafaqat vaqtinchalik chora sifatida qaralmoqda, balki u uzoq muddatli strategik ta‘lim modeli sifatida shakllanib bormoqda. Bu model o‘zida moslashuvchanlik, interaktivlik, individual yondashuv va turli yoshdagi o‘quvchilar uchun ochiq bilim manbalariga ega bo‘lish imkonini jamlagan. Rivojlangan mamlakatlar bilan bir qatorda rivojlanayotgan davlatlar ham o‘z ta‘lim strategiyalariga onlayn ta‘limni faol ravishda integratsiya qilmoqda. Xususan, O‘zbekiston ham raqamli ta‘lim infratuzilmasini rivojlantirish, elektron darsliklar yaratish, masofaviy o‘qitish kurslarini ishlab chiqish orqali bu boradagi islohotlarga jadal kirishgan.

Onlayn ta‘lim faqatgina texnologiyalar to‘plami emas, balki yangi pedagogik yondashuv, yangicha muloqot madaniyati va global miqyosda bilim almashinuvi uchun keng imkoniyatdir. Shu sababli, ushbu maqolada onlayn ta‘limning hozirgi holati, asosiy afzalliklari, mavjud muammolari va kelgusida bu sohaga oid rivojlanish istiqbollari chuqur tahlil qilinadi. Shuningdek, onlayn ta‘lim samaradorligini oshirishda texnologik va metodik yondashuvlarning o‘rni, shuningdek, ta‘lim jarayonida qatnashuvchi barcha tomonlar — talabalar, o‘qituvchilar va ta‘lim muassasalari uchun zaruriy tavsiyalar ham ko‘rib chiqiladi.

Metodologiya

Ushbu ilmiy maqola onlayn ta‘limning zamonaviy metodologiyalari, global tajribalari hamda O‘zbekiston ta‘lim tizimidagi o‘rni va rivojlanish imkoniyatlarini tahlil qilishga qaratilgan. Maqola sifatida tanlangan metodologik yondashuvlar quyidagicha asoslangan:

1. Tahliliy yondashuv (analitik metod)

Maqolada global ta’lim tizimidagi onlayn ta’lim shakllarining rivojlanishi, xususan, COVID-19 pandemiyasidan keyingi holati tahlil qilindi. Bu borada YUNESKO, OECD va boshqa xalqaro tashkilotlarning rasmiy statistik ma’lumotlari, ilmiy maqolalar va tahliliy hisobotlardan foydalanildi. Shuningdek, ta’lim platformalarining (Coursera, edX, Udemy, Khan Academy va boshqalar) faoliyati, ulardan foydalanish ko‘rsatkichlari ham o‘rganildi.

2. Solishtirma metod

Turli davlatlarning onlayn ta’lim sohasidagi tajribalari o‘zaro solishtirildi. Bunda rivojlangan mamlakatlar (AQSh, Kanada, Germaniya) va rivojlanayotgan mamlakatlar (Hindiston, Indoneziya, O‘zbekiston)da joriy etilgan onlayn ta’lim modellari, ularning texnologik yechimlari va pedagogik yondashuvlari qiyosiy tahlil qilindi.

3. Deskriptiv yondashuv (tasviriy metod)

Onlayn ta’limning mavjud holatini tasvirlashda deskriptiv metoddan foydalanildi. Ya’ni, mavjud ta’lim platformalari, o‘quv kurslari va ularning foydalanuvchilar uchun yaratgan imkoniyatlari haqida aniq va faktlarga asoslangan tasviriy ma’lumotlar berildi. Bu orqali onlayn ta’limning real ahvoli, afzalliklari va muammolari yoritildi.

4. Empirik ma’lumotlarga tayanish

Ushbu maqolani yozishda bir qancha ilmiy tadqiqotlar, so‘rovnomalar va statistik natijalarga tayanilgan. Jumladan, 2020–2023 yillar oralig‘ida o‘tkazilgan onlayn ta’limning samaradorligi, foydalanuvchi tajribasi, raqamli savodxonlik darajasi va texnologik infratuzilmaning ta’siri haqidagi ma’lumotlar o‘rganildi.

5. Mahalliy kontekstga moslashuv

Metodologiyada O‘zbekiston ta’lim tizimidagi islohotlar, masofaviy ta’lim bo‘yicha hukumat siyosati, “Digital Uzbekistan–2030” strategiyasi, Xalq ta’limi va Oliy ta’lim vazirliklarining masofaviy ta’limga oid qaror va dasturlari alohida o‘rganildi. Bu orqali maqolada onlayn ta’limning mahalliy sharoitdagi ahamiyati va istiqbollari tahlil qilindi.

Muhokama va tahlil

So‘nggi yillarda onlayn ta’lim butun dunyo bo‘ylab ta’lim tizimlarining ajralmas qismiga aylanmoqda. Bu holat ayniqsa COVID-19 pandemiyasi davrida yaqqol namoyon bo‘ldi. Mazkur davrda an’anaviy ta’lim shaklidan voz kechishga majbur bo‘lgan ta’lim muassasalari masofaviy va onlayn ta’limga o‘tishga majbur bo‘lishdi. Bu esa raqamli texnologiyalarning ta’lim sohasidagi ahamiyatini oshirib, yangi metodologiyalarning paydo bo‘lishiga olib keldi.

Onlayn ta’limning afzalliklari:

Moslashuvchanlik va erkinlik – O‘quvchilar istalgan joyda va vaqtda ta’lim olish imkoniga ega bo‘ldi. Bu ayniqsa ishlovchi talabalar yoki chekka hududlarda yashovchi shaxslar uchun katta imkoniyat yaratdi.

Shaxsiylashtirilgan yondashuv – Onlayn kurslar orqali o‘quvchilar o‘z qobiliyat va ehtiyojlariga mos ravishda o‘qitilish imkoniyatiga ega bo‘lishdi.

Ta‘lim resurslarining kengligi – Dunyodagi yetakchi universitetlar tomonidan taqdim etilayotgan kurslar va resurslarga ochiq kirish ta‘minlandi. Bu esa ta‘lim sifatini oshirishga xizmat qilmoqda.

Texnologik ko‘nikmalarni rivojlantirish – Onlayn platformalarda ishlash, raqamli vositalardan foydalanish, virtual muhitda muloqot qilish ko‘nikmalari rivojlandi.

Onlayn ta‘limning qiyinchiliklari:

Texnologik infratuzilmaning yetarli emasligi – Chekka hududlarda internet tezligining pastligi, kompyuter yoki planshetlarning yetishmasligi onlayn ta‘limni to‘laqonli yo‘lga qo‘yishda jiddiy muammo bo‘ldi.

O‘zini o‘zi nazorat qilish qiyinligi – Onlayn ta‘limda intizom va o‘zini boshqarish darajasi past bo‘lgan o‘quvchilar uchun samaradorlik past bo‘lishi mumkin.

Pedagogik yondashuv muammolari – Ko‘plab pedagoglar uchun onlayn formatda dars o‘tish yangi tajriba bo‘lganligi sababli, moslashuv davri qiyin kechdi.

Ijtimoiy aloqaning kamayishi – Ta‘lim jarayonida yuzma-yuz muloqotning kamayishi, o‘quvchilarning ijtimoiy-psixologik rivojlanishiga salbiy ta‘sir ko‘rsatgan.

Xalqaro tajriba:

Dunyoning yetakchi ta‘lim tizimlariga ega mamlakatlari (AQSh, Buyuk Britaniya, Kanada, Avstraliya) onlayn ta‘limni ta‘lim strategiyasining muhim elementi sifatida qabul qilgan. Masalan, **edX**, **Coursera**, **FutureLearn** kabi global platformalar nafaqat onlayn kurslar, balki to‘liq bakalavr va magistratura dasturlarini ham taqdim etmoqda. Ular interaktiv video darslar, testlar, forumlar, loyiha ishlarini o‘z ichiga olgan keng ko‘lamli ta‘lim ekotizimini yaratgan.

O‘zbekiston misolida:

O‘zbekiston Respublikasi ham raqamli ta‘limni rivojlantirish yo‘lida muhim qadamlar tashlamoqda. “Digital Uzbekistan–2030” strategiyasi asosida masofaviy ta‘lim platformalari (masalan, **edu.uzedu.uz**, **ziyo.net**) faoliyat yuritmoqda. Oliy ta‘lim muassasalari va maktablarda onlayn darslar, elektron jurnal va test tizimlari yo‘lga qo‘yilgan. Biroq, mavjud infratuzilma va texnologik tayyorgarlik darajasining har xil bo‘lishi, o‘qituvchilarning raqamli savodxonlik darajasi kabi omillar samaradorlikka ta‘sir qilmoqda.

Xulosa

Yuqoridagi tahlil va muhokamalardan ko‘rinib turibdiki, onlayn ta‘lim zamonaviy ta‘lim tizimining ajralmas qismiga aylanmoqda. Uning afzalliklari – moslashuvchanlik, resurslarning kengligi, texnologik ko‘nikmalarni rivojlantirish imkoniyati – bugungi raqamli jamiyatda juda muhim sanaladi. Shu bilan birga, texnologik va pedagogik muammolar,

nazoratning murakkabligi kabi kamchiliklar ham mavjud bo‘lib, ularni bartaraf etish uchun kompleks yondashuv zarur.

O‘zbekiston sharoitida onlayn ta‘lim sohasida muayyan yutuqlarga erishilgan bo‘lsa-da, hali to‘liq shakllangan va barqaror tizim deb bo‘lmaydi. Infratuzilmani takomillashtirish, pedagoglarning raqamli savodxonligini oshirish, sifatli ta‘lim kontentlarini yaratish ustuvor yo‘nalishlardan biri bo‘lib qolmoqda.

Takliflar:

Ta‘lim infratuzilmasini kuchaytirish – Internet tezligi va qamrovini kengaytirish, maktab va oliy ta‘lim muassasalarini zamonaviy kompyuter texnikalari bilan ta‘minlash lozim.

Pedagoglar malakasini oshirish – O‘qituvchilarga onlayn ta‘lim metodikalari bo‘yicha doimiy o‘quv kurslari tashkil qilish zarur.

Yuqori sifatli kontent yaratish – Mahalliy va xalqaro standartlarga mos video darslar, testlar va o‘quv materiallarini ishlab chiqish va ularni yagona platformaga jamlash foydalidir.

Monitoring va baholash tizimini kuchaytirish – Onlayn o‘qish jarayonining sifatini nazorat qilish va baholash mexanizmlarini yanada takomillashtirish lozim.

Ijtimoiy tenglikni ta‘minlash – Chekka hududlardagi, ijtimoiy zaif qatlamlarga mansub o‘quvchilarga onlayn ta‘lim olishda teng imkoniyatlar yaratish muhim hisoblanadi.

Umuman olganda, onlayn ta‘limning salohiyati katta bo‘lib, uni to‘g‘ri yo‘naltirish, tizimli yondashuv asosida rivojlantirish ta‘lim sohasida tub ijobiy o‘zgarishlar olib kelishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Axmedova D. "Zamonaviy ta'lim texnologiyalari". – Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi nashriyoti, 2021.
2. Rasulov A., Karimova Z. "Masofaviy ta‘lim: nazariya va amaliyot". – Toshkent: Fan, 2020.
3. Abdug‘afforov O. "Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asoslari". – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2019.
4. Nosirov A. "Pedagogik texnologiyalar va ularning ta‘lim jarayonidagi roli". – Oliy ta‘lim muassasalari uchun o‘quv qo‘llanma. – Toshkent: 2022.
5. UNESCO. "Education in a post-COVID world: Nine ideas for public action". – Paris: UNESCO Publishing, 2020.

Internet saytlari:

6. www.unesco.org – Jahon bo‘yicha ta’limga oid ma’lumotlar va statistikalar.
7. www.moocs.org – Onlayn kurslar va ularning tahlili haqida ma’lumotlar.
8. www.khanacademy.org – Onlayn bepul ta’lim platformasi.
9. www.edx.org – Masofaviy ta’lim kurslari va platformalari haqida.
10. www.edu.uz – O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi rasmiy sayti.
11. www.ziyonet.uz – O‘zbekiston ta’lim resurslari portali.